

13 6576

12

МОЛОДНЯК

1931
грудень

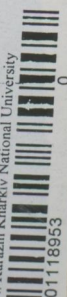
17 44446/12

50к.

МОЛОДНЯК

V.N. Karazin Kharkiv National University

0118953

0

ВСТІ

КОМСОМОЛЬСЬКІ ТА КУЛЬТОСВІТНІ ОРГАНІЗАЦІЇ, ЛІТЕРАТУРНО-РЕЦЕНЗЕНТСЬКІ ГУРТКИ, ГРУПИ „МОЛОДНЯК“, РОБІТНИКИ-УДАРНИКИ, ПРИЗВАНІ ДО ЛІТЕРАТУРИ, РОБІТНИЧІ КЛЮБИ, СЕЛЬБУДИ, ВИШІ, ШКОЛИ, ЧИТАЛЬНІ ПОВИННІ ПЕРЕДПЛАЧУВАТИ

МОЛОДНЯК

Літературно-мистецький та громадсько-політичний ілюстрований журнал-місячник, орган ЦК ЛКСМУ.

Рік видання 5-й

ПЕРЕДПЛАТА

На 1 рік 4 крб.

На 6 міс. 2 крб.

На 3 міс. 1 крб.

10 коп.

МОЛОДНЯК

виходить за найближчої участі всеукраїнської організації комсомольських пролетарських письменників „Молодняк“.

МОЛОДНЯК

містить актуальні ґрунтовні статті з питань національної політики партії, культурної революції і завдання комсомолу.

Широко висвітлює в нарисах, статтях, хроніці досвід роботи комсомолу України на фронті культурної революції.

МОЛОДНЯК

повно висвітлює процес комсомольської культури на Україні, друкує твори комсомольських письменників, початківців, ударників, містить критику й огляди творчості молодих, дає поради й допомогу літературно-рецензентським гурткам через статті й листівки. Дає повну інформацію про сучасну українську літературу та літературу цілого світу. Рад. Містить твори видатних українських поетів, письменників, драматургів, критиків, революційних письменників Заходу і Сходу.

На сторінках „Молодняка“ висвітлюється участь комсомолу України в галузі вистав, мистецтва (Ізо, Муз., Драм., Кіно). У „Молоднюку“ великий розділ бібліографії і анотацій книжок.

ПЕРЕДПЛАТУ ЗДАВАТИ ВСІМ ПОШТОВИМ ФІЛІЯМ ТА НА АДРЕСУ ВИДАВНИЦТВА
Харків, Пушкінська 24, видавництво „Радянське Село“, редакція „Молодняка“, телефон 79-59

ДОВІДОМА АВТОРІВ

На рукописі обов'язково ставити своє прізвище автора і точну домашню адресу; рукописи до редакції треба надсилати чисто переписані од руки або на машині на одному боці аркуша; в рецензіях на книжки, крім назви й автора, треба зазначати видавництво, рік видання, тираж, кількість сторінок, ціну; не приймати рукописи, менші як на половину друкованого аркуша, а також рукописи, укладені до друку.—редакція не повертає

Руденко 1931

архів

59

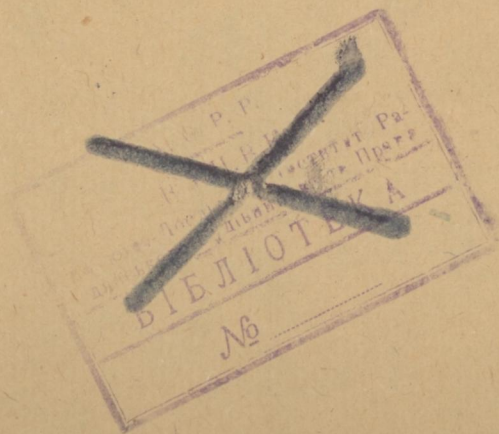
6576

М О Л О Д Н Я К

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ
ТА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ
ІЛЮСТРОВАННИЙ ЖУРНАЛ-МІСЯЧНИК
О Р Г А Н Ц К Л К С М У

ЗА РЕДАКЦІЄЮ

О. ВОРОБІНА, О. КАРПЕКА, О. КОРНІЙ-
ЧУКА, ДАВ. КОПИЦІ, К. ТУРГАНА
М. ЦИМБАЛА

рудень

1931

арків

12

60

55

68

Бібліографічний опис цього
видання вміщено в «Літопису
Українського Друку», «Карт-
ковому репертуарі» та ін-
ших покажчиках Української
Книжкової Палати.

НА СТОРОЖІ

Й. В. Сталін

ПРО ДЕЯКІ ПИТАННЯ ІСТОРІЇ БІЛЬШОВИЗМУ

Лист до редакції журналу „Пролетарская революция“

Шановні товариші!

Рішуче протестую проти вміщення в журналі «Пролетарская революция» (№ 6, 1930 р.) антипартійної і напівтроцькістської статті Слуцького «Большевики о германской социал-демократии в период ее передвоенного кризиса», як статті дискусійної.

Слуцький твердить, що Ленін (більшовики) недооцінював небезпеки центризму в німецькій і взагалі передвоєнній соціально-демократії, тобто недооцінював небезпеки прикритого опортунізму, небезпеки примиренства з опортунізмом. Інакше сказати, за Слуцьким виходить, що Ленін (більшовики) не провадив непримиренної боротьби проти опортунізму, бо недооцінка центризму є, по суті справи, відмова од розгорненої боротьби проти опортунізму. Отже, виходить, що Ленін у період перед війною не був ще справжнім більшовиком, що тільки в період імперіалістичної війни, чи навіть в результаті цієї війни, Ленін став справжнім більшовиком. Так оповідає в своїй статті Слуцький. А ви, замість заплямувати цього новоявленого «історика» як обмовника і фальсифікатора, встригаєте з ним у дискусію, даєте йому трибуну. Не можу не протестувати проти вміщення в вашому журналі статті Слуцького як статті дискусійної, бо не можна перетворювати в об'єкт дискусії питання про більшовизм Леніна, питання про те, чи провадив Ленін принципіальну непримиренну боротьбу проти центризму, як певної відміни опортунізму, чи не провадив її, чи був Ленін справжнім більшовиком, чи не був ним.

У своїй заяві «від редакції», надісланій до ЦК 20 жовтня, ви визнаєте, що редакція допустилася помилки, вмістивши статтю Слуцького, як статтю дискусійну. Це, звісно, добре, не вважаючи на те, що заява редакції з'являється з великим запізненням. Але ви в своїй заяві допускаєтеся нової помилки, декларуючи, що «редакція вважає за політично дуже актуальне і доконечне дальше розроблення на сторінках журналу «Пролетарская революция» всього кола проблем щодо взаємин більшовиків із передвоєнним II інтернаціоналом». Це значить, що ви маєте намір знову втягнути людей у дискусію в питаннях, які становлять собою аксіоми більшовизму. Це значить, що питання про більшовизм Леніна ви знову гадаєте перетворити з аксіоми в проблему, яка потребує «дальшого розроблення». Чому, на якій підставі? Всім відомо, що ленінізм народився, зріс і зміцнів у нещадній боротьбі проти опортунізму всіх мастей, в тому числі проти центризму на Заході (Кавтський), проти центризму в нас (Троцький і інші). Цього не можуть заперечувати навіть явні вороги більшовизму. Це—аксіома. А ви тягнете нас назад, намагаючись перетворити аксіому в проблему, що підлягає «дальшому розробленню». Чому?

На якій підставі? Може через необізнаність з історією більшовизму? Може задля гнилого лібералізму, щоб Слуцький і інші учні Троцького не могли сказати, що їм затуляють рота? Досить дивний лібералізм, здійснюваний коштом кривих інтересів більшовизму...

Що власне вважає редакція за гідне дискусійного розгляду в статті Слуцького?

1. Слуцький твердить, що Ленін (більшовики) не вів лінії на розрив, на розлам з опортуністами німецької соціально-демократії, з опортуністами II інтернаціоналу передвоєнного періоду. Ви хочете дискутувати проти цієї троцькістської тези Слуцького. Але що тут дискусійного? Хіба не ясно, що Слуцький просто обмовляє Леніна, більшовиків? Наклеп треба запламувати, а не перетворювати в об'єкт дискусії.

Кожний більшовик знає, якщо він справді більшовик, що Ленін ще задовго перед війною, приблизно, від 1903—04 рр., коли оформилася в Росії група більшовиків і коли вперше, об'явилися ліві в німецькій соціально-демократії,—вів лінію на розрив, на розлам з опортуністами і в нас, у російській соціально-демократичній партії, і там, у II інтернаціоналі, зокрема в німецькій соціально-демократії. Кожний більшовик знає, що саме тому більшовики вже тоді (1903-05 рр.) дісталися в лавах опортуністів II інтернаціоналу почесної слави «розламників» і «дезорганізаторів». Але що міг зробити Ленін, що могли зробити більшовики, коли ліві с.-д. в II інтернаціоналі і, насамперед, у німецькій соціально-демократії становили слабу і немічну групу, організаційно неоформлену, ідеологічно непідковану групу, що боялася навіть вимовити слово «розрив», «розлам»? Не можна ж вимагати, щоб Ленін, щоб більшовики учинили з Росії за лівих розлам у західних партіях. Я вже не кажу про те, що організаційна й ідеологічна слабизна була характеристичною рисою лівих с.-д. не тільки в період передвоєнний. Вона, ця негативна риса, як відомо, збереглася за лівими і в період після війни. Всі знають про оцінку німецьких лівих с.-д. у відомій статті Леніна «Про брошуру Юніюса»^{*}), написаній у жовтні 1916 року, тобто більш як через два роки після початку війни, де Ленін, критикуючи цілу низку дуже серйозних політичних помилок лівих с.-д. в Німеччині, говорить про «слабизну всіх німецьких лівих, обплутаних з усіх боків ганебною сіткою кавтскіянського лицемірства, педантизму, «дружелюбства» до опортуністів, де він каже про те, що «Юніюс не визволився цілком від «середовища» німецьких, навіть лівих соціально-демократів, які бояться розламу, бояться договорювати до кінця революційні гасла».

З усіх угруповань II інтернаціоналу російські більшовики були тоді єдиним угрупованням, здатним за своїм організаційним досвідом та ідеологічною підкованістю почати щось серйозне в розумінні безпосереднього розриву, розламу із своїми опортуністами в своїй російській соціально-демократії. От, якби Слуцькі спробували навіть не довести, а просто припустити, що Ленін і російські більшовики не використали всієї своєї могутності для того, щоб організувати розлам з опортуністами (Плеханов, Мартов, Дан) і вигнати центристів (Троцький і інші прихильники серпневого бльоку), то тоді можна було б дискутувати про більшовизм Леніна, про більшовизм

^{*}) Юніюс—Роза Люксембург—лідер лівих с.-д. у німецькій соціально-демократії.

більшовиків. Але в тім то й річ, що Слуцькі не сміють навіть пикнути на користь такого дикого припущення. Не сміють, бо знають, що всім відомі факти рішучої політики розриву з опортуністами всіх мастей, здійснюваної російськими більшовиками (1904-12 рр.), промовляють проти такого припущення. Не сміють, бо знають, що на другий же день їх прибіють до гаканьбного стовпа.

Але ось питання: чи могли російські більшовики здійснити розлам із своїми опортуністами і центристами-примиренцями задовго перед імперіалістською війною (1904-12 рр.), не ведучи разом з тим лінії на розрив, лінії на розлам з опортуністами і центристами II інтернаціоналу? Хто може сумнітися в тому, що російські більшовики вважали свою політику супроти опортуністів і центристів за зразок політики для лівих на Заході? Хто може сумнітися в тому, що російські більшовики всіляко спонукали лівих с.-д. на Заході, зокрема лівих у німецькій соціально-демократії, на розрив, на розлам із своїми опортуністами і центристами? Не винен Ленін і російські більшовики, якщо ліві с.-д. на Заході виявили себе недозрілими до того, щоб йти шляхом російських більшовиків.

2. Слуцький докоряє Ленінові і більшовикам, що вони не підтримували лівих у німецькій с.-д. рішучо і безповоротно, що вони підтримували їх тільки з серйозними застереженнями, що фракційні міркування заважали їм підтримувати лівих до кінця. Ви хочете дискутувати проти цього шахрайського і навскрізь фалшивого докору. Але що тут власне дискусійного? Хіба не ясно, що Слуцький тут маневрує і намагається прикрити фалшивим докором проти Леніна і більшовиків справжні огріхи в позиції лівих у Німеччині? Хіба не ясно, що більшовики не могли підтримувати лівих у Німеччині, які раз-у-раз вагалися між більшовизмом і меншовизмом, без серйозних застережень, без серйозної критики їхніх помилок, не зраджуючи робітничу клясу і її революцію? Шахрайські маневри треба запламувати, а не перетворювати в об'єкт дискусії.

Так, більшовики підтримували лівих с.-д. в Німеччині тільки з певними серйозними застереженнями, критикуючи їхні напівменшовицькі помилки, але за це їх треба вітати, а не їм докоряти.

Є люди, що мають у цьому сумнів?

Звернімося до найвідоміших фактів з історії.

а) 1903 року виявилися серйозні незгоди між більшовиками й меншовиками в Росії в питанні про членство в партії. Своєю формулою про членство в партії більшовики хотіли створити організаційну вуздекку проти напливу непролетарських елементів до партії. Небезпека такого напливу була тоді більш ніж реальна з огляду на буржуазно-демократичний характер російської революції. Російські меншовики обстоювали протилежну позицію, що широко відкривала двері партії для непролетарських елементів. З огляду на важливість питань російської революції для світового революційного руху західно-європейські соціально-демократи вирішили втрутитися в справу. Втрутилися і ліві с.-д. в Німеччині, Парвус і Роза Люксембург, тодішні лідери лівих. І що ж? Обое вони висловилися проти більшовиків. При цьому висунуто обвинувачення на адресу більшовиків в ультрацентралізмі і бланкістських тенденціях. Згодом ці гідкі і міщанські епітети підносили меншовики й рознесли по всьому світу.

б) 1905 року розгорнулися незгоди між більшовиками й меншовиками в Росії про характер російської революції. Більшовики обстоювали ідею спілки робітничої класи з селянством при гегемонії пролетаріату. Більшовики твердили, що справу треба вести до революційно-демократичної диктатури пролетаріату й селянства з тим, щоб від революції буржуазно-демократичної перейти негайно до революції соціалістичної із забезпеченням підмоги від сільської бідноти. Меншовики в Росії відкидали ідею гегемонії пролетаріату в буржуазно-демократичній революції, вони вважали за краще не політику спілки робітничої класи з селянством, а політику згоди з ліберальною буржуазією, оголосивши революційно-демократичну диктатуру пролетаріату й селянства реакційною, блянкістською схемою, що суперечить розвиткові буржуазної революції. Як поставилися до цих дискусій ліві в німецькій соціально-демократії, Парвус і Роза Люксембург? Вони вигадали утопічну і напівменшовицьку схему перманентної революції (спотворене виображення Марксової схеми революції), проїняту навскрізь меншовицьким запереченням політики спілки робітничої класи й селянства, і протиставили її більшовицькій схемі революційно-демократичної диктатури пролетаріату й селянства. Надалі цю напівменшовицьку схему перманентної революції підхопив Троцький (почасти Мартов), перетворивши в знаряддя боротьби проти лєнінізму.

в) У період перед війною в партіях II інтернаціоналу виступило на сцену, як одне з найактуальніших питань, питання національно-колоніальне, питання про пригноблені нації і колонії, питання про визволення пригноблених націй і колоній, питання про шляхи боротьби з імперіалізмом, питання про шляхи повалення імперіалізму. В інтересах розгортання пролетарської революції і оточування імперіалізму більшовики запропонували політику підтримки визвольному рухові пригноблених націй і колоній на базі самовизначення націй і розвинули схему єдиного фронту між пролетарською революцією передових країн і революційно-визвольним рухом народів колоній та пригноблених країн. Опортуністи всіх країн, соціально-шовіністи і соціально-імперіалісти всіх країн не забарилися озброїтися в зв'язку з цим проти більшовиків. Більшовиків цькували, як скажених собак. На яку позицію стали тоді ліві с.-д. на Заході? Вони розвинули напівменшовицьку теорію імперіалізму, відкинули принцип самовизначення націй в його марксистському розумінні (аж до відокремлення і утворення самостійних держав), відхилили тезу про серйозне революційне значення визвольного руху колоній і пригноблених країн, відхилили тезу про можливість єдиного фронту між пролетарською революцією та національно-визвольним рухом, і протиставили всю цю напівменшовицьку кашу, — що являє собою цілковиту недооцінку національно-колоніального питання, — марксистській схемі більшовиків.

Відомо, що цю напівменшовицьку кашу підхопив потім Троцький і використав її як знаряддя боротьби проти лєнінізму.

Отакі от є всім відомі помилки лівих с.-д. в Німеччині.

Я вже не кажу про інші помилки німецьких лівих, розкритиковані у відповідних статтях Лєніна.

Не кажу також про помилки, що їх вони допустилися в оцінці політики більшовиків у період Жовтневого перевороту.

Про що доводять ці помилки німецьких лівих, взяті з історії передвоєнного періоду, як не про те, що ліві с.-д. не вважаючи на свою лівизну, не спекалися ще меншовицького багажу?

Звісно, в лівих у Німеччині були не тільки серйозні помилки. Вони мають за собою також великі і серйозні революційні діла. Я маю на увазі цілу низку їхніх заслуг і революційних виступів у питаннях внутрішньої політики і, зокрема, виборчої боротьби, в питаннях парламентської і позапарламентської боротьби, про загальний страйк, про війну, про революцію 1905 р. в Росії тощо. Саме тому і вважали на них більшовики як на лівих і підтримували їх, штовхали їх уперед. Але це не знищує і не може знищити того факту, що ліві с.-д. в Німеччині разом з тим мали за собою цілу низку вельми серйозних політичних і теоретичних помилок, що вони не визволитися ще від меншовицького тягара і потребували, з огляду на це, серйозної критики з боку більшовиків.

Міркуйте тепер самі, чи могли Ленін і більшовики підтримувати лівих с.-д. на Заході без серйозних застережень, без серйозної критики їхніх помилок, не зраджуючи інтересів робітничої класи, не зраджуючи інтересів революції, не зраджуючи комунізму?

Хіба не ясно, що Слуцький, докоряючи Ленінові і більшовикам за те, з приводу чого він мусив би їх вітати, якби він був більшовик,—викриває себе до кінця, як напівменшовика, як замаскованого троцькіста?

Слуцький робить припущення, що Ленін і більшовики у своїй оцінці лівих на Заході виходили із своїх фракційних міркувань, що, значить, російські більшовики віддавали в жертву інтересам своєї фракції велику справу міжнародної революції. Навряд чи треба доводити, що не може бути нічого паскуднішого і огиднішого від такого припущення. Не може бути нічого паскуднішого, бо навіть розбещені паскудники з меншовиків починають розуміти, що російська революція не є приватна справа росіян, що вона, навпаки, є справа робітничої класи всього світу, справа світової пролетарської революції.

Не може бути нічого огиднішого, бо навіть професійні обмовники з II інтернаціоналу починають розуміти, що послідовний і до кінця революційний інтернаціоналізм більшовиків є зразок пролетарського інтернаціоналізму для робітників усіх країн.

Так, російські більшовики висували на перший план корінні питання російської революції, як от питання про партію, про ставлення марксистів до буржуазно-демократичної революції, про спілку робітничої класи й селянства, про гегемонію пролетаріату, про парламентську і позапарламентську боротьбу, про загальний страйк, про переростання буржуазно-демократичної революції в соціалістичну, про диктатуру пролетаріату, про імперіалізм, про самовизначення націй, про визвольний рух пригноблених націй і колоній, про політику підтримки цього руху тощо. Вони висували ці питання, як спробний камінь, що на ньому вони перевіряли революційну витриманість лівих с.-д. на Заході. Чи мали вони на це право? Так, мали. Не тільки мали, але мусили були виступити таким чином. Вони мусили були чинити так, бо всі ці питання були разом з тим корінні питання світової революції, завданням якої більшовики підпорядковували свою полі-

тику, свою тактику. Вони мусили були чинити таким способом, бо тільки на таких питаннях можна було перевіряти як слід революційність тих чи інших угруповань II інтернаціоналу. Постає питання, в чому ж тут «фракційність» російських більшовиків і до чого тут «фракційні» міркування?

Ленін ще 1902 року писав у своїй брошурі «Що робити?», що історія поставила перед нами найближче завдання, яке є найбільш революційне з усіх найближчих завдань пролетаріату будь-якої країни, що «здійснення цього завдання, зруйнування наймогутнішої підпори не тільки європейської, а також і азійської реакції зробило б з російського пролетаріату авангард міжнародного революційного пролетаріату». Від часу виходу в світ брошури «Що робити?» минуло 30 років. Ніхто не сміє заперечувати, що події за цей період блискучо потвердили Ленінові слова. Але чи не впливає з цього, що російська революція була (і лишається) вузловим пунктом світової революції, що корінні питання російської революції були разом з тим (і є тепер) корінні питання світової революції?

Хіба не ясно, що тільки на таких корінних питаннях можна було перевірити як слід революційність лівих с.-д. на Заході?

Хіба не ясно, що люди, які розглядають ці питання, як питання «фракційні»,—викривають себе до кінця, як паскудників і переродженців?

3. Слуцький твердить, що не знайдено ще достатньої кількості офіційних документів, які доводили б про рішучу і непримиренну боротьбу Леніна (більшовиків) проти центризму. Цією бюрократичною тезою він оперує, як незаперечним аргументом на користь того твердження, що Ленін (більшовики), значить, недооцінювали небезпеки центризму в II інтернаціоналі. Ви беретеся дискутувати проти цієї нісенітничі, проти цього шахрайського крочкодерства. Але що тут власне дискусійного? Хіба не ясно й так, що балачками про документи Слуцький намагається прикрити убожество і фальш свого так званого настановлення?

Слуцький вважає вельми істотні партійні документи за недостатні. Чому, на якій підставі? Хіба всім відомих документів по лінії II інтернаціоналу, так само як і по лінії середпартійної боротьби в російській соціал-демократії не досить того, щоб з цілковитою ясністю демонструвати революційну непримиренність Леніна і більшовиків у їхній боротьбі проти опортуністів і центристів? Чи обізнаний взагалі Слуцький з цими документами? Які ще потрібні йому документи?

Припустимо, що, окрім уже відомих документів, знайдуть купу інших документів у формі, скажімо, резолюцій більшовиків, що зайвий раз трактують про доконечність знищити центризм. Чи значить це, що наявності тільки паперових документів досить, щоб демонструвати справжню революційність і справжню непримиренність більшовиків супроти центризму? Хто ж, окрім безнадійних бюрократів, може звирятися на самі тільки паперові документи? Хто ж, окрім архівних щурів, не розуміє, що партії і лідери треба перевіряти за їхніми ділами, насамперед, а не тільки за їхніми деклараціями? Історія знає чимало соціалістів, які з готовістю підписували всякі революційні резолюції, щоб відписатися від надокучливих критиків. Але це ще не значить, що вони здійснювали ці резолюції. Далі, історія знає чимало соціалістів, які з глибою на губах вимагали від робітничих партій інших країн щонайреволюційніших дій. Але це ще не значить, що во-

ми не пасували в своїй власній партії чи в своїй власній країні перед своїми опортуністами, перед своєю буржуазією. Чи не тому вчив нас Ленін перевіряти революційні партії, течії, лідерів не за їхніми деклараціями та резолюціями, а за їхніми ділами?

Хіба не ясно, що коли Слуцький справді хотів перевірити непримиренність Леніна і більшовиків у їхньому ставленні до центризму, він повинен був зробити основою своєї статті не окремі документи і не два-три особисті листи, а перевірку більшовиків за їхніми ділами, за їхньою історією, за їхніми діями? Хіба в нас, у російській соціально-демократії не було опортуністів, центристів? Хіба більшовики не провадили рішучої і непримиренної боротьби проти всіх цих течій? Хіба ці течії не були зв'язані і ідейно і організаційно з опортуністами та центристами на Заході? Хіба більшовики не розгромили опортуністів і центристів так, як не гриміла їх жодна ліва група в світі? Як можна говорити після всього цього, що Ленін і більшовики недооцінювали небезпеки центризму? Чому Слуцький знехтував цими фактами, що мають вирішальне значення для характеристики більшовиків? Чому він не використав найнадійнішого методу перевірки Леніна і більшовиків за їхніми ділами, за їхніми діями? Чому він вважав за кращий менш надійний метод колування у випадково добраних наперах?

Тому, що вжиття найнадійнішого методу перевірки більшовиків за їхніми ділами вмить перекинуло б догори ногами все настановлення Слуцького.

Тому що перевірка більшовиків за їхніми ділами показала б, що більшовики є єдина в світі революційна організація, яка розпромила до кінця опортуністів та центристів і вигнала їх геть із партії.

Тому що звертання до справжніх діл і справжньої історії більшовиків показало б, що вчителі Слуцького—троцькісти—були головною і основною групою, яка насаджувала в Росії центризм і створила для цього спеціальну організацію, як огнище центризму, в формі серпцевого бльоку.

Тому що перевірка більшовиків за їхніми ділами остаточно викрила б Слуцького як фальсификатора історії нашої партії, що намагається прикрити центризм троцькізму передвоєнного періоду обмовницькими обвинуваченнями Леніна і більшовиків у недооцінці небезпеки центризму.

Ось, як стоїть справа, товариші редактори, зі Слуцьким і його статтею.

Ви бачите, що редакція зробила помилку, допустивши дискусію з фальсификатором історії нашої партії.

Що могло штовхнути редакцію на цей хибний шлях? Я гадаю, що на цей шлях її штовхнув гнилий лібералізм, який має тепер серед однієї частини більшовиків деяке поширення. Деякі більшовики гадають, що троцькізм є фракція комунізму, правда, така, що помиляється, фракція, яка робить чимало дурниць, фракція іноді навіть антирадянська, але все ж фракція комунізму. Звідси деякий лібералізм щодо троцькістів і по-троцькістському мислящих людей. Навряд чи треба доводити, що такий погляд на троцькізм є глибоко помилковий і шкідливий. На ділі троцькізм давно вже перестав бути фракцією комунізму. На ділі троцькізм є передовий заступник контрреволюційної буржуазії, який провадить боротьбу проти комунізму, проти радянської влади, проти будівництва соціалізму в СРСР.

Хто дав контрреволюційній буржуазії духовну зброю проти більшовизму в формі тези про неможливість побудувати соціалізм у нашій країні, у формі тези про неминучість переродження більшовиків тощо? Цю зброю дав їй троцькізм. Не можна вважати за випадковість той факт, що всі антирадянські угруповання в СРСР у своїх спробах уgruntувати неминучість боротьби проти радянської влади посилалися на відому тезу троцькізму про неможливість побудувати соціалізм у нашій країні, про неминучість переродження радянської влади, про ймовірність повороту до капіталізму.

Хто дав контрреволюційній буржуазії в СРСР тактичну зброю у формі спроб відкритих виступів проти радянської влади? Цю зброю дали їй троцькісти, що намагалися улаштувати антирадянські демонстрації в Москві і Ленінграді 7 листопада 1927 року. Це факт, що антирадянські виступи троцькістів підбадьорили буржуазію і розв'язали шкідницьку роботу буржуазних спеціалістів.

Хто дав контрреволюційній буржуазії організаційну зброю у формі спроб улаштувати підпільні антирадянські організації? Цю зброю дали їй троцькісти, що організували свою власну антибільшовицьку нелегальну групу. Це факт, що підпільна антирадянська робота троцькістів полегшила організаційне оформлення антирадянських угруповань в СРСР.

Троцькізм є передовий загін контрреволюційної буржуазії.

От чому лібералізм щодо троцькізму, хоча б і розбитого і замаскованого, є дурноляпство, яке межує із злочинном, зрадою робітничої класи.

От чому спроби деяких «літераторів» і «істориків» протягти контрабандою в нашу літературу замаскований троцькістський мотлох повинні мати від більшовиків рішучу відсіч.

От чому не можна допускати літературної дискусії з троцькістськими контрабандистами.

Мені здається, що «історики» і «літератори» з розряду троцькістських контрабандистів намагаються провадити свою контрабандну роботу покищо по двох лініях.

Поперше, вони намагаються довести, що Ленін у період перед війною недооцінював небезпеки центризму, при цьому дають недосвідченому читачеві здогадуватися, що Ленін, значить, не був ще тоді справжнім революціонером, що він став ним тільки після війни, після того як «перезброївся» з допомогою Троцького. За типового представника такого ґатунку контрабандистів можна вважати Слуцького. Ми бачили вище, що Слуцький і компанія не варті того, щоб довго тягатися з ними.

Подруге, вони намагаються довести, що Ленін не розумів доконечности переростання буржуазно-демократичної революції в революцію соціалістичну, причому дають недосвідченому читачеві здогадуватися, що Ленін, значить, не був ще тоді справжнім більшовиком, що він зрозумів доконечність такого переростання тільки після війни, після того, як він «перезброївся» з допомогою Троцького. За типового представника такого ґатунку контрабандистів можна вважати Волосевича, автора «Курс історії ВКП(б)».

Правда, Ленін ще 1905 року писав, що «від революції демократичної ми зараз ще почнемо переходити, і якраз у міру нашої сили, сили свідомого і організованого пролетаріату, почнемо переходити до соціалістичної рево-

люції», що «ми стоїмо за безперервну революцію», що «ми не спинимося на півшляху». Правда, фактів і документів аналогічного порядку можна було б знайти в творах Леніна силу-силенну. Але яке діло Волосевичам до фактів з життя і діяльності Леніна? Волосевичі пишуть для того, щоб, підфарбувавшись під більшовицький колір, протягти свою антиленінську контрабанду, набрехати на більшовиків і зфалсифікувати історію більшовицької партії.

Ви бачите, що Волосевичі варті Слуцьких.

Отакі от «шляхи і перехрестя» троцькістських контрабандистів.

Самі розумієте, що не діло редакції полегшувати контрабандистську діяльність таких «істориків», даючи їм дискусійну трибуну.

Завдання редакції є, на мою думку, в тому, щоб піднести питання історії більшовизму на належну височінь, поставити справу вивчення історії нашої партії на наукові, більшовицькі рейки і загострити увагу проти троцькістських і всяких інших фалсифікаторів історії нашої партії, систематично здираючи з них маски.

Це тим паче потрібно, що навіть деякі наші історики—я говорю про істориків без лапок, про більшовицьких істориків нашої партії,—не вільні від помилок, які ллють воду на млин Слуцьких і Волосевичів. Не є тут винятком, на жаль, і тов. Ярославський, книжки якого з історії ВКП(б), допри їхні достоїнстві, містять низку помилок принципіального і історичного характеру.

З компривітом Сталін.

ЗА ВЕЛИКЕ БІЛЬШОВИЦЬКЕ МИСТЕЦТВО *)

Тов. Сталін на XVI з'їзді партії, формулюючи завдання розгорнутого соціалістичного наступу цілим фронтом, визначив і шляхи цього наступу, визначив засновки успішного розгортання його. Він на всю широчінь поставив перед усіма організаціями питання ґрунтовно перебудувати свою роботу. Зокрема, він підкреслив роботу наших масових організацій. У лютому 1931 року тов. Сталін знову повертається до цієї самої теми, до перебудови нашої роботи на всіх дільницях, підкреслюючи особливе й вирішальне значення опанування техніки, щоб стати справді господарями кожної дільниці, що на ній працює та чи та організація, той чи той член партії. У своїй історичній промові на нараді господарників 23 червня тов. Сталін знову й знову повертається до цієї самої проблеми, до перебудови нашої роботи, формулюючи свої шість вказівок, що є ключ до розв'язання величезних завдань соціалістичної реконструкції, вивершення третього вирішального року, фундаменту соціалістичної економіки, звитязного розгортання будівництва соціалізму в нашій країні.

Ці настави, ці повторні вимоги вождя партії стосувалися й стосуються всіх дільниць соціалістичної реконструкції, між ними, звичайно, і фронту ідеологічного. Більшовицька бо партія завжди віддавала виняткову увагу ідеологічному фронтові класової боротьби, більшовицька партія завжди, як зіницю ока, берегла чистоту марксо-ленінської теорії. Віддаючи величезну увагу боротьбі на ідеологічному фронті, наша партія багато сил віддавала й віддає такій його дільниці, як мистецтво, зокрема, література.

За минулі роки, за проводом партії, з її якнайактивнішою участю, у боротьбі проти буржуазної та дрібно-буржуазної літератури, у боротьбі проти ліквідаторів, опортуністів успішно зросла й зміцніла пролетарська література. З розрізнених груп, одиниць у боротьбі проти троцькістських контрреволюційних концепцій про неможливість створити пролетарську літературу, в боротьбі проти бухарінських настав правоопортуністичного порядку «вільної гри стихій», у боротьбі проти переверзівщини, ворожбщини, механіцизму та меншовикуватого ідеалізму зросла воалпінська фаланга пролетарської літератури, як сновна її організація, найближча до партії. На Україні, як складова частина всесоюзного пролетарського літературного руху, в боротьбі проти троцькістських та бухарінських концепцій, модифікованих на українському ґрунті, зафарблених націоналістичними збоченнями, як жидівовизм тощо, зріс і зміцнів ВУСПП та «Молодняк». Вуспінська

*) Стаття центрального органу КП(б)У—газети „Комуніст“ від 16/XII—31 р.

організація, за проводом партії, дійшла великих успіхів, справді посіла чільне місце на літературному фронті, як основна організація пролетарської літератури на Україні, як найближча до партії літературна організація. Це й підкреслив у своїй доповіді на XI з'їзді КП(б)У тов. Косіор.

Розгортається пролетарський літературний рух надто бурхливо останнього року. До лав пролетарських організацій цілим струменем пішли нові поповнення—робітники-ударники з виробництва, тисячі й тисячі найактивніших борців за соціалістичну п'ятирічку, що піднеслися, за проводом партії, до свідомості потреби опанувати найвищі ідеологічні позиції, забезпечити собі на всіх ділянках, як господарям справи, провідне становище, пішли на завоювання і літературних висот. Це пролетарське поповнення, яке чимраз дужче говорило, що літературний рух справді став у нас масовим рухом, як і вказівки партії, її вождя тов. Сталіна, рішуче поставило питання про перебудову роботи пролетарської літературної організації, про потребу круто повернути на цій ділянці ідеологічного фронту.

І треба сказати одверто, що літературні організації, їхній провід відстав у розумінні цих завдань, не спромігся справді по-бойовому перебудувати свою роботу згідно з вимогами, що їх ставить партія, робітнича класа, країна успішно будованого соціалізму. Літературний пролетарський фронт відстав од цих завдань, од вимог країни, що вступила в період соціалізму, відстав від підвищених вимог пролетаріату, широких мас, активних учасників ударницького соціалістичного походу, будівників соціалізму, не спромігся дати збірного типу творця більшовицьких темпів, того нового типу, який, за проводом партії, в боротьбі за реалізацію плану великих робіт, обернув працю на справу честі, доблесті, героїства. Це відставання особливо гостро відчуває ленінський комсомол—ця молодеча армія будівників соціалізму, що стає вирішною силою на виробництві. І ленінський комсомол устами тов. Косарева, «Комсомольской правды», «Комсомольця України» поставив на всю широчінь вимоги до літератури, поставив на всю широчінь питання про поворот пролетарських літературних організацій лицем до комсомолу. Зроблено це цілком правильно, вчасно.

Як реагували на ці, цілком законні вимоги, літературні організації, зокрема ВУСПП? Чи підготовані вони були до справді чіткої відповіді і то відповіді ділом? Треба просто сказати, що ця вимога, цілком підтримана центральним органом партії «Правдою», заскочила і РАПП, і ВУСПП непередбачуваними.

Один із великих показників цієї непередбачуваності, відставання проводу ВУСПП'у є хоч би стан з «Літературною газетою». Треба сказати одверто, що орган ФОРП'у, де провідне становище посідає ВУСПП, не справдив покладених на нього завдань. «Літературна газета», що мала правити в руках партії за зброю у зміцненні партійного проводу літературним фронтом, що мала стати за найважливіше знаряддя перебудови роботи ВУСПП'у, «Молодняка», що повинна була стати справді за більшовицького колективного агітатора, пропагандиста та організатора в розгортаному пролетарському літературному русі, виявила ідейне убожество. Ця газета далеко відстала від завдань, поставлених перед нею. Це видно бодай із того, як редакція цієї газети зрозуміла шість історичних вказівок тов. Сталіна, як вона їх «застосувала» для літературного пролетарського фронту. Вона

не змогла піднятися до розуміння цих історичних вказівок і в номері 19-20 по-обивательському промімрила про дрібничкові претенсії в гонорарних справах, про дорікання ЛіМ'ові й т. інш.

«Комсомолец України» слідом за «Комсомольской правдой» поставив в основному правильно питання про перебудову роботи ВУСПП'у. А ВУСПП і «Молодняк» не поставили, як того вимагає нинішній період, основних питань, зв'язаних з перебудовою, не скритикували тих помилок, що є і в цілому воапшівському рухові, і в його складовій частині — ВУСПП'і. А ці помилки, попри правильну основну лінію цієї організації, заважають, гальмують подальше розгортання пролетарського літературного руху. І то такими темпами, що відповідали б загальним темпам соціалістичної реконструкції. Справді, і в ВУСПП'і, як і цілому ВОАПП'і, ми маємо ряд важливих помилок.

В РАПП'і гуляло гасло «генеральної лінії РАПП'у». Гасло неправильне, помилкове, шкідливе. Гасло, що його рішуче засудила партія вустами свого центрального органу «Правды». А хіба бодай після цього вусппівці, їхній провід викрив це гасло в себе, засудив його? Ні, він цього не зробив. Може його не було в нас, у ВУСПП'і, може його тут не культивовано? Ні. Його культивовано у ВУСПП'і, як і в РАПП'і. Більше того. Це неправильне, шкідливе гасло гуляє досі, не викрите й не розкритиковане літературною організацією, проводом ВУСПП'у насамперед.

У РАПП'і, а відтак у цілому ВОАПП'і пішло гасло «одемьянивання». Його ВУСПП, провід вусппівський не викрили, не розкритикували.

У РАПП'і й у ВУСПП'і ми маємо, безперечно, елементи організаційного фетишизму. Під нього деякі з наших вусппівських критиків спробували підвести цілу «теоретичну» базу.

«Змагання груповань, відмінних соціальними ознаками й тенденціями творчості, не могли вкластися в рамки самої тільки літературної форми, а переросли на боротьбу соціально-політичну. І коли ця боротьба спрямована була проти організацій, які посідали справді пролетарські, партійні позиції, вона неминуче була виявом антипролетарських, буржуазних та дрібнобуржуазних тенденцій, їх тиснення на окремі ланки революційного літературного фронту. І скільки такі факти ми маємо в межах революційної радянської літератури, зрозуміло, що тут питання організаційне набирало неминуче суто політичного, класового сенсу» (Овчаров, «Критика». 3, 1931 р., стор. 7). Такі та подібні оцінки ми маємо і в інших товаришів з проводу ВУСПП'у. Ось хоч би виступ тов. Коряка, видрукований у «Літгазеті» № 10 за 1931 р. Він там з нагоди виступу до ВУСПП'у частини колишніх пролітфронтівців прямо заявив: «Нарешті, говоритиму про біжучі завдання нашого консолідованого пролетарського фронту». Звичайно, з такого апаратного розуміння літературної організації, з цієї фетишизації організаційної форми й може лише народжуватися адміністрування в літературній організації, а це є перекручення партійних настав. Бо літературна організація — ідейно-виховна, а ні в якому разі не адміністративно-державна організація. Цієї помилки ВУСПП, його провід не викрили, не пустили на дно, а це — безперечна перешкода в розгортанні пролетарського літературного руху, в піднесенні виховної роботи в літературному пролетарському русі.

У ВОАПП'ї, у ВУСПП'ї не розгорнуто пролетарської самокритики. Замість справді пролетарської критики, маємо вилазки, вихватки одне проти одного. Виступи критики зустрічають галасом про «підривання основ», про «зміну проводу» тощо. У ВУСПП'ї не звикли до критики, а це гальмує розвиток пролетарської літератури. Тов. Сталін говорив, що критика й самокритика потрібна нам, як повітря, як вода. Це, звичайно, стосується й літературної організації.

Провід ВУСПП'у протягом цілого ряду років довів свою вірність лінії партії в боротьбі за пролетарську літературу.

Але водночас ми маємо всі підстави на те, щоб вимагати від цього проводу рішуче піднести всю роботу, забезпечити справді бойові темпи перебудови роботи ВУСПП'у, високу якість продукції. А цю нову якість можна забезпечити, тільки якнайширше розгортаючи пролетарську самокритику, рішуче ліквідуючи взаємне покриття, гнилу теорію «ового не б'ють». Не зважаючи на належність до тої чи тої літературної групи, не зважаючи на осіб, одкидаючи геть груповий галас,—чого критикують того, а не того,—ми повинні на всю широчінь поставити питання про розгортання справжньої пролетарської самокритики, залучення до неї якнайширших мас, а насамперед ударників—призовників до літератури.

Повторюємо, що всіх цих питань наші літературні організації ВУСПП та «Молодняк» порядком розгортання творчої дискусії не поставили на належну принципову височінь.

Не спромігся їх поставити й тов. Микитенко в своїй статті «Лицем до комсомолу». В цій статті тов. Микитенко також не скритикував загальновоапшівських помилок, а не може успішно розгортатись пролетарський літературний рух на Україні без найактивнішої участі в цілому воапшівському русі, не взявши якнайактивнішої участі в переборенні тих помилок, що є в цілому воапшівському русі.

Обмежування ролі ВУСПП'у, найменший натяк на тенденцію відривання його від загальновоапшівського руху—нічого доброго не віщує пролетарському літературному рухові на Україні. Тов. Микитенко зробив другу помилку тим, що питання повороту лицем до комсомолу трактував як поточне завдання. Він не зрозумів, що тут мова мовиться про крутий поворот, про нову якість цієї роботи, а захотів це підмінити посиланням на кількість творів з комсомольської тематики. Таке трактування явно звужує й припинює нинішні великі завдання, що стоять перед ВУСПП'ом у спільній роботі з комсомолом. А таке припинення шкідливе, бо мова мовиться про рішучу перебудову роботи ВУСПП'у.

Все ж, де причини такого відставання в перебудові роботи ВУСПП'у? Вони, безперечно, і в тому, що провід ВУСПП'у має в собі недозволенні елементи груповщини. Замість усім разом по-партійному дбати за перебудову роботи ВУСПП'у, ми маємо факти групових, неправильних виступів. Безперечно такого порядку виступом є стаття трьох: Овчарова, Примера, Шишова в «КУ». Вони в своєму груповому запалі, критикуючи провід ВУСПП'у, недозволено відірвавши самі себе від відповідальності за цілий провід, порядком розгортання творчої дискусії намагаються критикувати розв'язані від партії питання про влиття до лав ВУСПП'у частини колишніх пролітфронтівців, про необ'єднання рік тому «Молодняка» з

ВУСПП'ом. Нема чого й казати, такі факти мають зазнати рішучої відсічі, і цілком правильно зробив «Комсомолец України», що в своїй статті ці виступи викрив і засудив. Такі та подібні виступи, звісно, нічого спільного не мають з розгортанням критики та самокритики в пролетарській організації. Треба також одверто сказати, що провід ВУСПП'у не забезпечив такої роботи, такої обстанови, яка б сприяла боротьбі з груповщиною, яка призвела б до якомога скоршої ліквідації груповщини.

Розгортання творчої дискусії, що стоїть перед нами лише як завдання, особливо відповідальні вимоги ставить до нашої критики, до критиків. Від них, від критиків партія вимагатиме особливої відповідальності. Їхню роботу партія перевірятиме надто суворо. Боротьба за ленінський етап у літературі вимагає від критиків особливої принципової чіткості, величезної відповідальності. Насамперед критик не має права бути неписьменний, критик має бути особливо пильний, а цього ми досі не маємо. Це ж факт, що досі у нас в критичній літературі гуляють троцькістські формулювання, не засуджені від нашої критики. Нещадно, по-більшовицькому треба викривати, наприклад, такі твердження: «Саме селянство в наші часи—ахілесова п'ята соціалістичного будівництва; той загін, що рухаючись на старечих конячках і воликах, не дає пролетаріатові швидко забігти вперед на коні індустрії, електрифікації в нове суспільство. Пролетаріят мусить йти вперед, не залишаючи далеко позаду село» (В. Сухино-Хоменко: «Пролетаріят і література», стор. 26).

Що спільного з партійним розумінням селянського письменника має таке формулювання: Отже, можуть бути «селянські» письменники—речники куркуля, середняка, незаможника, наймита» (там же). Ніколи—бо партія ніде за селянського письменника не вважала і не вважає співця куркульської печалі. Лише викривши до кінця такі та подібні помилки, лише виіпкіши розпеченим залізом за вказівками тов. Сталіна троцькістську контрабанду, викривши та розгромивши правоопортуністичні настави, лише на основі великого піднесення партійної відповідальності в критиці ми зможемо справді критику повернути на могутню зброю виховної роботи.

Ми повинні згідно з вказівками тов. Сталіна, висловленими в листі до редакції «Пролетарской революції», переглянути творчість наших критиків, письменників, щоб на основі партійного трактування кожного питання, вимоги партійності в цілій цій роботі, залучаючи широкі пролетарські маси, а насамперед ударників—призовників до літератури, переглянути цю творчість, створити таку обстанову, щоб у нас без належної суворої марксистської критики не гуляли такі романи, як наприклад, Сави Божка «У степах», як Соколовського «Богун» та деякі інші.

На основі високої принциповості кожної оцінки того чи того твору, індивідуалізації в підході, ми повинні велику увагу віддати творчості попутників. Бо тут, треба сказати відверто, ще маємо факти певного наплювательського ставлення до них.

Щоб наша робота з попутниками дала відповідні наслідки, потрібна справді товариська атмосфера і дійсно принципова більшовицька критика їхніх помилок. У питаннях попутництва ми повинні ліквідувати коряківські твердження, як ось—«так звані попутники стають півпролетарськими письменниками». Тут ми повинні ліквідувати такі настави: «творчий метод ре-

жисера Довженка на той час (мова мовиться про фільм «Земля»), базувався не на методи матеріалістичної діалектики, а стояв між ідеалізмом та матеріалізмом» (Корнійчук). Щоб попутник став справді союзником, а потім переходив на рейки пролетарської творчості, потрібна більшовицька на стійність, партійна чіткість у питанні про популізм.

Треба сказати, що перший етап розгортання творчої дискусії на Україні проходить на надзвичайно низькому рівні. У нас це не розгорнено як слід обговорення справді творчих питань. Ми повинні на основі збільшення вимог нашої пролетарської суспільності до літератури поставити збільшені вимоги і до літературного руху, зробивши рішучий акцент на посиленні партійності в літературному русі. Ми повинні розгорнути творчу дискусію в межах партійної лінії поміж окремими творчими напрямками, щоб до цієї дискусії були залучені якнайширші пролетарські маси, а передусім літературний призов ударників. Ми повинні рішуче піднести марксо-ленінську виховну роботу серед наших письменницьких кадрів, зокрема серед літературного призову. Пролетарські письменники, критики повинні опанувати марксо-ленінську діалектику, бо тільки тоді дадуть вони нам справді більшовицьку художню продукцію, забезпечать більшовицьке виховання молодих письменницьких кадрів.

Рішуче трохи опортуністичне недооцінювання призову ударників до літератури, ми повинні дати одкоша інтелігентському «сюсюканню» перед ударниками. Вони, ударники—пролетарі, не випадкові гості, що перед ними треба «прибодратись», а передові загони пролетарської класи, гегемона цілого соціалістичного будівництва, зокрема й розгорнутої пролетарської літератури, вони беруть на себе велику відповідальність за цю справу, вони хочуть учитись стати справжніми пролетарськими письменниками, щоб у художніх творах відбити нашу велику добу, активні учасники й творці якої вони є. Отже, треба мобілізувати всі сили, щоб допомогти їм прискоренням темпом проходити навчання, опанувати цю височину. А це—завдання розгорнутої творчої дискусії, завдання перебудови цілого пролетарського літературного руху. На основі широкого розгортання пролетарської самокритики, залучаючи до неї найширші пролетарські маси, ми повинні найближчим часом допомогти нашим пролетарським організаціям перебудувати свою роботу, перешикувати свої лави.

За проводом партії звичайно розгортається будівництво соціалізму в нашій країні. Робітнича класа, колгоспники, за проводом партії, здобувають одну перемогу по одній. У розгорнутому соціалістичному наступі цілим фронтом пролетарський літературний рух не сміє відставати. Він повинен за проводом партії, спільно з комсомолом, за його активною допомогою перешикувати свої лави, підвестись на новий щабель, стати до передових лав будівників соціалізму. Показником цього мають стати високоякісні твори, що дадуть справді широкі полотна про героя та героїв нашої великої доби. Він це дасть, він створить велике більшовицьке мистецтво. Запорука цьому—непереможні сили великої класи, що йде вгору. Запорука цьому—провід ленінської комуністичної партії.

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА ХДУ.
Ізд. № _____

ПІСНЯ КИТАЙСЬКОЇ СЕЛЯНКИ

«В Китаї втеча жінок в радянські області стала повсякденним явищем, тому що радянська конституція звільняє жінку від одвічного ганебного рабства.

... Селянки округ, що зайняті китайською червоною армією, щоб хоч будь-чим допомогти червоноармійцям, перуть їм білизну».

Перу я одежину худому Чжо-лін-хаю.

Червоному салдатові я допомагаю.

Ой—так.

справді—так.

Ай-дзінь-дзянь, ей-я-я!

Голий, як родився, лежить біля дому,

Крилами спокою закрила очі втома.

Ой—так,

Справді—так.

Перу, перу сорочку, порвану, хлопчині.

Біднякам хлопчина приносить волю нині.

Ой—так,

справді—так.

Ай-дзінь-дзянь, ей-я-я!

А що таке є воля?

Вони дали землі нам

І потаскали в річку пузатих мандаринів.

Ой—так,

справді—так.

Других задавили вірвовками-шнурками,

Третіх придушили власними руками.

Ой—так,

справді—так.

Ай-дзінь-дзянь, ей-я-я!

Герою Чжо-лін-хаю перу його сорочку.

Він нам приніс свободу,

Вільність дав жіноцьку.

Ой—так,

справді—так.

А що таке свобода?

Що нас людьми вважають,

Жінку за людину люди поважають,

Ой—так,

справді—так.

Ай-дзінь-дзянь, ей-я-я!

Упертому хлопчині сорочку вижимаю.
Він приніс нам волю—біднякам Китаю,
Ой—так,

справді—так.

А що таке є воля?

Всі борги пірвали.

Лихварів-пнявок в вогонь повкидали.

Ой—так,

справді—так.

Ай-дзінь-дзянь, ей-я-я!

Я спідники перу бійцеві Чжо-лін-хаю.

Нехай іде до бою—чистий і охайний.

Ой—так,

справді—так.

Ще є багато діла Чжо-лін-хаю!

Хай вош його не мучить,

Хай блохи не кусають!

Ой—так,

справді—так.

Ай-дзінь-дзянь, ей-я-я!

О, вже гудуть і труби, уже гримлять набой,

Треба Чжо-лін-хаю з загоном йти до бою.

Ой—так,

справді—так.

Йти на південь, північ, скрізь, де є поміщик.

Там, де є поміщик—там ворог—треба нищити!

Ой—так,

справді—так.

Ай-дзінь-дзянь, ей-я-я!

Переклав Ст. Крижанівський

ХТО ВІН?

... (Англія) ... покаже всьому світу взірць британського
духу, негмовно сильного перед лицем труднощів.

«Минувши вся наша торує нам майбутнє.

Шекспіра, голос і Нельсона рука».

(З виступу Сновдена в палаті громад перед
падінням фунту).

Батько... що то за «батько»?

Чи знала я?

Мати моя—

колись її бачила,

Маючи зроду років шість,

З парою рук—крихта завбільшки—

Дорослий мене знайшов,

Дорослий підняв на стуло

Пряла, щоб пряла я завжди шовк

На фабриці, в Шаландурі.

Було мені вісім літ,

Я нічого, нічого не мала,

коли за проходом в клозет

Волосяний майстер мене колотив.

Бив мене ранше він,

бив мене знов,

Гризла зубами, а він кулаком.

Потім зв'язав пояском

І ліктем затиснув рот

там, біля входу в клозет.

Стало мені дванадцять літ,

Я нічого, нічого не мала.

Ранком англієць один

—я ніколи, ніде його не зустрічала—

фабрику, кажуть, свою зачинив.

Сяяло сонце й вітер бив,

ночівля моя—то ріки береги.

Смітниками блукала, шукала їжі

та на березі із води.

А потім... а потім...

І знову англієць той,

Що зроду його не зустрічала,

взяв на фабрику прясти шовк...

І ось уже маю п'ятнадцять літ,

І не маю нічого, нічого більш.

Скільки ще терпіти не знаю,
що буде далі—не знаю.
Кажуть, англійця треба вбити.
Англієць той—лютий звір:
то він із села украв мене,
то він біля клазета клав мене,
то він поясом зв'язував мене,
голодом зморявав він мене...
... Але я ніколи, ніколи, ніколи
не бачила в очі його.
Хто він є? О, хто ж він?!
Голову морочу собі, думаю з дня у день,
На фабриці в Шаландурі.

Переклав Пав. Усенко.

У високо-художніх більшовицьких творах передати досвід боротьби за побудову соціалізму пролетарям капіталістичних країн—таке завдання пролетарської літератури.

НОВАЧКА

(Новела)

Зелені бурякові плянтації, писані в рядочки, вийшли з мовчазних рад-госпівських осик, розстелилися частиною у логовині над луками й подалися через гору геть-геть на захід. Вони спокійні, ні шелесту, лише вітер пробіжить гальопом, нажене хвилю, неначе на воді, закружляє до пообіднього пекучого сонця, та й зникне.

Зрання в груди плянтацій вп'ялися наточені сапи велелюдної групи молодників, що стали в ряд понад затінками осик.

До сніданку вони йшли разом, а потім групи помалу відривалися і щохвилини все далі й далі відходили, лишали позаду своїх попередніх співпрацівників. А тепер ця група—ударна комсомольська бригада,—в «майках», у біленьких хустинах, міцно налягаючи на сапилна, простувала під гору. З-під ніг цих ентузіастів звивалися прополені рядочки й бігли в напрямку до осик.

По дорозі їм стрінулася дівчина. Вона ні на хвилину не розгиналася, міцко біла перед себе сапою й то правою, то лівою рукою висмикувала з-під кущів поросль. Схоплювалася сполохана пилюка: важча падала на загорілі ноги, обсипала ніжно їх, захищала від сонця, а легша піднімалася й стелилася під очима, на борознах лоба й лиця, зроблених від напруги. Сіріли очі, а піт виступав, потьокками мутними спливав на відкриті загорілі плечі, що хутко йорзалися, перебирали. Спина її щомить то вгиналася, то вигиналася, сорочка вісьмирчана—із цяточками на руках—пилюкою припилена, тряслася, вигравала на всі боки.

Інколи очі дівчини відривалися від сапи, коли порослі було мало, заковчувалися догори, на лобі збігалася напруга, і кидали зір уперед, на комсомольську бригаду.

Вуста трошки відкривалися й на лиці з'являвся відтінок свіжого бажання, надійної настирливості...

— Хочу так, як вони... як комсомольці...—І раптово відтінки перетворювалися на хвилову нутрянну мову, а очі падали між рядочки молоджавих кущів, вишукували там миші.

Із відсталих були й передніші від найвідсталіших. Передніші падали на сапилна, здимали куряву, інколи мовчазні розправлялися на мить і, широко закидаючи рукою, рукавами втирали потьокки поту. Хвилинні погляди їх губилися під горою, обличчя перекошувалися і засмагаї губи прикусювали чорними зубами.

— Ух, чортова спе-ска. Давить!

А задні похмурі, але розмова їм властива. Сапи якось повільно здимаються вгору, а потім також повільно спускаються й даркотять об

грунт, не зариваються в глибину, не риють аж до сирого ґрунту, а лише намул здимають...

І в ту мить прискакав вітер із-за осик, погнав хвилю плянтаціями, хвилину пристояв, закружляв, неначе парубчак залицявся, і вихрем підскочив до дівчини, збив хустину з голови.

— О-о... Спасибі вітрові, зупинив Гальку. Ха-ха!.. А тепер ми наздоженемо!—галасувала Оксана аж із кінця відстаєлих. Її ляскучий голос продовжав нетривкий вихровий сміх.

Галя зупинилася, розпростала спину і в повні груди вдихнула гарячого повітря—в роті пересохло. Зіперлася на сапилно, а праву ногу заломила на ліву, стояла, як лелека, підбирала розвіяні вітром коси.

Дивилася на задніх, погордлива усмішка буйніла на припилених очах.

— Га-а-а-ля, до-о на-а-с!..

Неначе вдарив хтось по плечах. Крутнулася, на мить свій погляд кинула під гору, на бригаду комсомольців. Звідти одна з дівчат вимахувала хлоп'ячою червоною «майкою».

Лише на хвилину розсипала мармуровими шкельцями ніяковість, хмаринку провини, а потім різко нахилилася й з одного маху сапа вгрузла в ґрунт. Тріснули підрізані корінці, знялася курява й плечі ритмічно вигравали, як і вперше.

— Стерво молоде, а задачливе,—бурмоче до жінок Кухарчиха Одарка.—Нехай би комсомольці бігли, вони ж ударники.

— Еге ж...

— Щоб їх об сиру землю каменем вдарило, як оце нам приходится натужуватися!— вже гнівом бризкала Одарка. Її товста постать тряслася, як холодець, а щоки відвисли й очі підпливали білими краплями поту.

На її слова дехто з полільників відповів довгозначними співчутливими поглядами й без міри легкими кивками голів.

— Ко-о-лись було...—зідхнула Кухарчиха, й очі мутні мрійливо задивилися в блакить, неначе там заховано її минуле щастя: кусок власної землі, чималеньке господарство і наймані полільники.

— Бачите, попереду ж?—наполягала настирливо Настя, худенька молодичка із косою, заплетеною наперед червоними накісниками.

— Ет, щоб тільки бігти, за-адається, а бур'яну в рядочках скільки пропускала, не підрубала, гай-гай,—лебедала Кухарчика.—Як би це ти в мене на ниві так робила, я коси пообсмикувала б тобі! Ось по-о-гляньте—і пішла по Гальчиному рядку, а Настя слідом за нею,—перевіряти.

— Це ж підрубані стебла, вони зів'януть...

Одарка не йме віри, не хоче вірити, йде по рядкові, вимацує з пильністю півліки кожен стеблинку і... витягає із землі підрубленими. А тимчасом молодіці в її рядкові поралися, вишукували незрубану поросль.

— Одэрко, а йди-но сюди!

На поклик молодий вона вернулася. Облиття скривлене, а як побачила в своєму рядку мишій та вівсюг, мовчки взяла сапу й почала пологи.

А все ж таки Галя—вдарниця: не тільки перед усіх, а й краща!

Очі її викочуються із-під запалених брів, на лобі збігається натуга,

сапа вгрузає за шкуринку ґрунту, неначе лезо в тіло, розпахує його, а погляд губиться в передніх, під горою.

— Назавжди покинути задніх...

Забула Галя про все, що оточувало її, лише стрілами очі зводилися вперед.. Над горою сонце рожеве мружилося, клонило на вечірній відпочинок, а нагорі, метрів за тридцять, жвава комсомольська бригада. Ще більше налягала на сапилно, ще сильніше стискувала його в жменях, не розгинала спини, тіло грало пружисто, мов механізм. І втомі не почувала, тільки пересохло в роті, слину ковтала, обмочуючи піднебіння та пересохлі губи.

— А-а гов!—чула позаду себе голоси відсталих, та не оберталася.

Не бачила до ладу, тільки помітила—бригада кінчила своє завдання. І тієї ж хвилини вже, гомінлива і весела, простували рядками навпроти.

— Буксирують,—мить—догадка. І Галя мружила очі, коли вдаряла сапою по землі, натискала всім тулубом і виривала шматки землі, а тоді очі розкліпувалися і пальці то правої, то лівої руки глибоко вгрузали в ґрунт, витягали з корінням поросль.

Стоп пилюки заступав сонце. Вона не бачила спереду нікого, йшла хутко вперед. Натужилась ще більше, і радість груди лоскотала.

— Га-а-ля! Вітаю з перемогою!—І стріпнулася вона, але не випросталася, тільки схилила голову на бік, щоб побачити хто звертається. Навпроти стояли дівчата—комсомолки: Соня, Лушка і Орька.

Вишкірили вуглюваті зуби, блимали привітно віями. А вона сапала.

— Ти куди полеш, поглянь, твій рядок просапаний. Дивись...

— Мій?—здивувалася Галя.

— А так, твій...

— Нащо?—і вона впустила сапу, розігнула спину, випросталася і трохи холоднувато, розгублено дивилася на дівчат.

— На буксир взяли тебе...—белькотіла Лушка й вже тисла натружену Гальчину руку.

— Вітаємо, вітаємо...

— Ти вдарниця—нас наздогнала...

Галя не кліпнула віями, махнула рукою перед лицем, мов би змахуючи порошинки з брів, прикусила губи.

— Може... але я сама досапала б... я ще маю силу. Я...

— Чудна ти, Галя, це нічого. Ми знаємо, ти б докінчила, але ми допомогли, це є обов'язок наш—ударницький,—доводила Орька їй.

Галя підбадьорилась. Думала, що допомога їй від ударниць є сором...

— Ну?..

— Гаразд...

... Вечір повільно простував через луки на плянтації. Ніс із собою прохолоду і росяну насиченість. Вкривав зелені рядки бурякові чорною мантією.

Дівчата вийшли на луки. За ними трохи похмура, задумлива йшла й Галя. Хвилину перестояли, почекали шумливий гурт полільників.

А потім сотні молодих уст розкрилися, пустили десятки голосів, сплели одну міцну гаму. Полинула грайлива комсомольська пісня. Вона майнула

вздовж шляху споришуватого, понад луками, завернула поза осиками і сповістила радгоспне подвір'я, що робітники закінчили працю.

Галя теж співала. Її лице, обполоскане в криничній воді, жевріло. Як співала, рот був повно відкритий, округлий від напруги, підборіддя гармонійно вигравало в тон голосу. Очі розширялися, шатирили і задивлялися в просторі.

Вже, як доходили до двору, хлопці побігли попереду і ще більше задирикувато співали. За ними подалися і дехто з дівчат.

Орька посміхнулася до Галі, цим затримала її, а потім тихо запитала.

— Чому ти не вступаєш до комсомолу?

— А так...—і сіє мармуровими шкельцями сором'язливість. Клінає віями потім і одвертається, схилиючи голову на груди, погляд губить в споришевій стежці.

Іде. А в голову лізе Орчине нагадування, нагнані згадки про настирливість Мишухи, секретаря осередку, про збори комсомольців, що відбулися цими днями, куди її запросили. Тоді стало мулити в мізкові:

— Чому я не в комсомолі?

Поряд ішла Орька, дівчата, а попереду відкриті обійми радгоспівських воріт.

Вчора було сонячно і вітер південний гуляв по пшеницях, гомонів з ними, пустував.

Всі дні Галя сапала на плянтаціях із комсомольською бригадою, тепер вона вже не відставала, інколи навіть випереджала. Дирекція радгоспу преміювала її, як ударницю.

Сьогодні цілий день дощ плющить, а вітер хмурий такий, по нивах скигає, плаче.

Дівчата, з ними й Галя, лагодять лантухи, готують до молотьби... Сидять в коморі, навкруги темно, тільки у двері падає похмурий світ, співають, жваво розмовляють.

Галя зосереджена, мовчазна. Очі втоплені в кінець пучки з наперстком, що доладно тримає лантух, а права рука грає: то пронизує голкою шитво, то широко відтягає, висне на нитці. Вираз обличчя зосереджений, затурбований, і врядигоди на ньому з'являються рум'янці, і очі посміхаються до дівчат. Нині в її мізку бентежно. І ніби щось рветься нагору, проситься.

Тому й мовчазна, тому й зосереджена.

Як дівчата заспівали голосно так,—аж в вухах дзижчало,—разом, тоді раптово Галя підвела голову. На її рожевих губах схопилися зморшки, вони трохи стислися, неначе збиралися пустити слово. Прихилилася до Орьки, і очі так легенько, навіть непомітно спустила.

— Оря... значить, той... те... ви всі говорили мені... агітували... той... так я порішила, значить: буду рівна з усіма дівчатами... комсомолкою буду! Напиши мені заяву, я змагатися буду разом: щоб гуртом, не самій, комсомолом!.. Еге ж? Напишеш?

А Оря по тих словах непомітно сунула руку попід лантухом, міцно схопила її за руку, потиснула—гаряче й щиро...—Так!

І вони обидві вже сміялися. Тільки Орька щиро, відверто і сміливо. А Галя трохи соромлячись: очі ховала вниз, на роботу.

А двчата співали, додавали запалу пісню, енергії, вливали снагу до життя в Галі. Її груди дихали повно, ритмічно, а праця: руки хутко, розмірено вигинались і нитка звивалась зигзагом, шаруділа.

Радгоспівські лани жнив'яною лихоманкою обгорнуті.

Здригалася пересохла земля від гуркоту тракторів, що поспішно цупили торохкітливі жатки. Покірно пригинались горбаті лани пшениці, і безсилі, підрізані ікливою косою, падали стебла на п'латформи. А сонце надвечірнє шкірилося, визирало з-за чорної хмари, дратувало ніби женців. Та зломити енергійного пульсу йому не щастило. Байдужі вони до нього. В'юниться пісня в'язальниць, радістю наповнює груди старих. А трактори в підмогу людській пісні сплітають свою моторову, а жатки підспівують, воркотять у пшеницях.

Все це чує Галя—одна довга, жвава пісня. І тому, що вона не бачила нікого навкруги за працею, ця пісня була нутряна, підземельна, велична. Їй здавалося, що ось тут, за полукіпком стоять мільйони комсомольців, веселих таких, і всі вони співають:

«Ей-да-ребята,
Ай-да-комсомольці!»

Співають дуже. Ось починають ближче, тільки ці підхопили вищу ноту, починають дальші, і так безперервно, як вода спадає на колесо. Ніби рівно летиться, але вітер нагонить хвилю, і тоді більше шуму, плюскоту, більше енергії.

Саме цієї хвилини вона відчувала так цю степову пісню. Її постать піднімалась на мить, трішки випростовувалась, доки скрутить перевесло, а потім відразу падає на сніп, і давить його коліном, немов боїться, щоб не втік, міцно в'яже. Потім правою рукою зміло відкидає на бік, в рядок.

Хутко перебігає до переднього, незв'язаного снопа. А очі прозорі, жваві, брови запорошені,—сіруваті. Волосся вибилося з-під забрудненої хустини, звисло на запорошені зморшки лоба, і піт його змочує. Нив в спині, пече в натружені руки, щемлять кров'яні ланки, зудить в п'яти. Але...

— Нехай... Це так, тимчасово...

Знову натискує Галя на сніп, пригуцує, щоб міцніше зв'язати, а потім прицмакує, обсмоктує зсушені губи.

А поряд підійшла Кухарчиха, крехче, всім своїм тілом навалюється на сніп і довго по ньому плазує, приахкує. Потім, широко розмахнувши рукою з перевеслом, втирає пухлий лоб, продирає бушляваті очі.

— Ну, як, ударничко молода?..

— Хороше...—і майнула до незв'язаного снопа, стріпнувши головою.

— Хм... воно ще й вдає з себе... Бачу ж, що з ніг падає, вже од вітру валиться... А вда-а-рницею себе величає, щоб вас холера вда-а-рила!..—жадіється Одарка до сусідки, і хвилину дивиться на Галя.

Галі соромно чогось. Вона не може дивитися на Кухарчиху. Завжди, як з нею зустрічається, спускає очі вниз, губить погляд мимо. Не витримувє її докірливого обличчя. Тому, як зустріла Лушу, запитала:

— Чому той... вона на мене бурмоче?..

— А ти їй не мовчи... Вона ябида, мала колись господарство, а тепер немає його, і рие з досади. А до того ж—ледар... А ти їй не мовчи, так по-комсомольському, як в'язнутиме, і відрубай язика!..

Галя усміхалася. Але й тут вибігла на обличчя зрадлива сором'язливість. І щоб не вказати її, вона миттю нахилила голову.

Потім мовчали. З-заду бубоніла Одарка, лаялася. А Галя ще спритніше перескакувала від снопа до снопа, немов білка з гілки на гілку, шукаючи поживи.

— Галю!—Як опечена, кинулася на дужий поклик, обернулася, і білі зуби її відкриті стали, а очі здивовані: навпроти стояв Мишуха.

— Ну?..

Очі його такі прозорі стали, і викотились наперед, шпилили Галю

— Бригадир снопоскладачів Юрко захорів. Сила снопів лишилась не складена. Прорив! Тому летуче бюро ухвалило: тебе негайно мобілізувати на бригадира снопоскладачів. Цю мить, за дві години ліквідувати відставання!

— Але ж, я той, не можу...

— Галю, можеш!—увіп'явся щирим словом Мишуха:—Ти—комсомолка, і можеш, і повинна...

Тоді Галя поклати зв'язаний сніп, сховала попередню ніяковість, викликала на лице серйозність і пішла поміж снопами до бригади.

Їй гордісно і тривожно на серці.

Бригада зустріла її тепло. Тому вона без вагань взялася до роботи.

— Ну?—мабуть, вона хотіла мовити до членів бригади, але не знайшла слів, лише посміхнулася, і миттю схопила сніп: один, другий... Спритно в руках вертілися, міцні й довгостеблі снопи, зростав полукіпок.

А від в'язальниць чувся уцімливий голос Кухарчихи. Він пік у грудах Галі.

— Ма-а-ле, куди їй впоратися. Воно й до верхнього снопа полукіпка не дістане!..

— Справді?—заскочило запитання, і вона вже не чула тієї в'їдливої мови. Її тривога полонила. Зав'язувати верхні снопи, щоб їх вітер не валав так хутко, вона не зможе, бо не дістане. І настирливі думки плуталися в мізкові, як мисливці в очеретах.

— Хе-хе... Не знаєш, дівчино? А ти як, значить, бригадир над нами, постав одного високого і нехай зав'яже верхні снопи, тільки і йому ти норму дай,—порадив бородач Омелько, член її бригади. Тепер Галя не тужила...

В мить у ній сталася зміна. Вона гордовито і трішки задирикувато гукнула до комсомольця—силюка Якіма.

— Ану, Якиме, духу піддай! Я викликаю тебе на змагання.

На неї погляди потяглися всіх, і Яким, трішки червоніючи, лише протяг:

— Про мене... Як ти хочеш, тільки тобі зі мною, мабуть, важкувато буде...

І почувала Галя в його голосі чи то невіру, чи жаль, але цим зрадливим ноткам не піддалася.

— Яка там норма складання полукіпків?

— Шість на годину...

— Дайош, Якиме, на змагання, зустрічний від мене—сім!..

Яким вишкірив чорні від пилюки зуби, обітер лице масним рукавом, і тієї ж хвилини, не промовивши слова, почав роботу.

Змагання мовчазне, але вогняне. Воно залікувало скигління маловірів про надмірну працю, про втрату сил і енергії і втому до страти почуття свідомости. Праця зрозуміла, свідома, але тяжка.

«Честь комсомолки», «Ударниця»—буравили ці слова мозок Галі, а уста без міри, запально видушували:

— Дайош!..

— Так, дайош!..

По двох годинах небо немов парасолькою напнулося, і громовиця розкотилася на обрії. Радгоспівці верталися з поля.

А Галя, обарвлена товариським почуттям комсомольців, ступала твердо, не почувала попередньої втоми, ковтала передгрозову свіжість. В мізках несла графік змагання: вона—шість з половиною, він—сім...

Кімната повна блакитного диму, що кучерявиться, вирує від холодного подиху вітру крізь відкрите вікно, і виривається надвір. Світло від лампи з-під абажура падає на стіл, освітлює папери і профіль прилизаного полевода. Він зосереджено читає газету. Щоб не так чути вечірній шум з подвір'я, обома руками обіпершись ліктями, долонями затискає вуха.

Лише кілька хвилин тому відбулася виробнича нарада. А це він чекає бригадирів з рапортами з поля.

По кількох хвилинах двері розчинилися, легенько рипнувши, і на порозі зупинилася Галя. Вона оглянула пильно кімнату, і тоді підійшла до столу. Трішки примружила ліве око, торкнула на столі олівець, качала його.

— Семен Петровичу...

— Ну?—і вії полевода від світла закліпали. Він підвів голову.

— Я прийшла повідомити...

— Говори...—він посміхнувся, і його щоки ще відмінніше заблищали, на лобі ворухнулись жилки.

Галя переступила з ноги на ногу.

— Ми завтра виїздимо в поле, під озимину ґрунт готувати... Так?..

— Еге ж...

— Значить, і я їду боронувати в Якимовій бригаді?

— Так...

— А я протестую!..—ці слова вона вимовила різче, і тому Семен Петрович згубив попередню усмішку:—А чому, сами знаєте. Нерівні сили ви в бригадах комплектували.

— Як це нерівні?..

Хвилина тиші.

— Доброго вечора, люди добрі,—в той момент, як Галя розвела уста, щоб відповісти співбесідникові, біля вікна з'явилось пухлувате сине обличчя Кухарчихи.

Слова Одарки проповзли по серцю в Галі: аж здригнулася всім тілом, але не звернула на неї уваги...

— Як же: в Якимову бригаду сильних людей поставили, всіх найкращих хлопців та дівчат, а дядькові Омелькові—ледаря Охрименка дали, і ще хлопців ненадійних...

— Тек с... Ну, а що ж ти пропонуєш?—і він почав тарабанити пальцями по столі.

—...Рівномірно розставити сили, і я першою піду в бригаду Омелька..

— Тек с, тек с...

Полевод нахилив голову до паперів, гриз для чогось кінець пучки.

— Хе-хе... І я ото, бувши на твоїм місці, Семене Петровичу, слухала б її? Вона дитина, тільки на спідничку вище почала носити. Каже: зрівняти сили; якби це було так, як колись, та взяв би прута і так зрівняв...—квохтала Кухарчиха, зіпершись на лутку; голос її рипів, як немазаний віз, а очі бризкали в'їдливими відмінцями.—Вда-арниця!..

Відразу в грудях Галі все стрепенулося. І вона на мить підвела голову, випросталася. Різко обернулася до вікна, прикусила до болю губи, примружила очі, непомітно стиснула кулаки, випнула обличчя наперед.

— Куркулька-а!..—лише вимовила. Це слово тихо вихопилося, але виразно, і після нього полевод підвівся із-за столу, а Одарка мотнула головою і присіла за вікном.

— Як ти мене назвала?—белькотала, надміру приголомшена, вона. А Галя все ще стояла в такій позі. Вона полохкотіла гнівом, скроні нервово сіпались.

По хвилі Кухарчиха зникла так, як і з'явилася. Лише чули Галя і полевод, як її випроводжали молодіжці ляскучим реготом, що, вертаючись із поля, чули і бачили як її пошито в дурні.

Семен Петрович злегенька вдарив кулаком по столі.

— Гаразд... Іди в бригаду Омелька... Я все зроблю.

Галя одвернулася від вікна і відповіла на слова полевода щирим поглядом. Верхня брова злегенька перекосилася...

Галя боронувала чорний пар під ранню озимину. Грузько на ньому, немов на пружини ставала, і під вагою він вгинався, а як вагу тіла приймає, розправлявся.

Простувала до кінця гонів. Нива закінчувалася, і там починалися луки, що сягали аж на другий кінець, через заросле очеретами болото, до зелених бур'янових плянтацій.

Південний вітер виривався із-за гори, в'юнився низиною, наскакував на Галя, полоскав звислі з-під хустини пасма волосся, розвівав спідницю.

Її губи присмаглі, міцно стиснуті, очі блакитні і сміливо відкриті, щоки припечені від безжалісної спеки, мають червоними лишаями, а стягнуті зашкарублі руки вправно керують кінями.

Коні йшли помірно, хвиркали крізь ніздрі, махали від дошкульних мук головами.

Боронувальники виляскували батогами, гайгакали на коней, інколи з хлоп'ячих вуст схоплювалася завзята пісня то спереду, то з-заду Галі. Але та пісня, не діставши підмоги, обривалася. І від цього в неї зароджувався нутряний сміх. Так почувала себе, неначе мати колись маленькою ще колисала в колиці.

Здалля помітила: коні з боронами стояли, а боронувальники оддалік, на луках метушилися в гурті.

Погнала поспішніше коней. Згодом почула голосну розмову, суперечки хлопців. Тільки окремо виділявся грубий голос бригадира Омелька.

Дійшовши гін, вона обернула коней, підняла плашки борони, вичистила зубки і зволокони відкинула в купу. Потім хвилину затрималася, вдивлялася в шумливий гурт. Бачила ще: стояв кінь і помахував головою, а поряд верхівець. На лице спливла хмаринка цікавості.

— Щоб то?—і тільки встигла сама себе запитати, як пронизливий голос верхівця врізався в мізок:

— Га-аю, сю-у-уди-и!..

Поклала на борону батіг, оглянула коней і помалу пішла на поклик.

Зупинилася перед людьми, що хоронили в собі таємницю. Почала свій погляд вести од бригадира Омелька. Він приховано усміхався і крутив рукою рудуватого вуса. Так перебирала всіх. А потім її очі намадали живаву руку верхівця, що тримав коня за повід, і тієї ж хвилини перескочили на чорні рукава сатинової сорочки, на розстебнуті кров'яні груди, на гостре з виємком підборіддя, на рожеві вуста, що їх прорізує біле кільце зубів, на притуплений ніс, і зрештою, зупинилися на глибоких лагідних очах. В них голубила прозорість і приязнь. І аж тепер тихо так, немов боячись сполахати присутніх, запитала:

— Ну?

— Я приїхав тебе замінити,—повідомив верхівець. Вчула в його голосі урочистий мідяний дзвоник. Ще пильніше дивилася на нього Галя. А він продовжував:—Тебе призначено бригадиром боронувальників третьої ділянки. Мишуха наказав тобі негайно їхати.

Вона не рухалася з місця і розводила, незрозуміло і для самої, руками:

— ... висуванка значить.

— Ударницю комсомолку-новачку бригадиром— це добре-е...—вилетіли ці слова з уст юнака, і мило зачепили слух Галі.

А бородяч Омелько вже стояв перед нею, тер виски, збивши картуз на бік.

— Ех, жаль мені тебе. Та—йди, коли так...

Омелькова мова неначе привела її до свідомості. Вона поспішно всміхнулася, протиснулася між хлопців до коня, взяла з рук верхівця повід.

— Значить, їду?..

— Ідь, їдь...

Відвела коня од гурту, зануздаła його, перекинула повід через шию, пошравила сидельце. Потім вхопилася за гриву і з розгону хотіла сісти верхи, але не вдалося.

— Хе... хе... низька ви-иросла!..

Хлопці сміялися. Тоді вона обернулася.

— Не сміятися треба, а допомогти... Ідть-но. Хто бравіший, підсадиць!..

Боронувальники миттю переглянулися. А потім той, що приїхав, підсмихнув.

— Я!..

І за хвилину Галя вже вмошувалася на сідлі.

— А давненько вже я не їздила, може й забула,—мовила. Оглянулася назад, і сіє мармуровими шкельцями ніяковість. Кліпає віями.

— Я готова, подай батіг!..

Юнак виконує її волю; жмуриється від сонця, звернув голову догори, збивши кепку на потилицю, простягає їй руку.

Галя потім випростовується, піднімає голову і погляд губиться в чорноземельному обрієві, в блакиті. Раптово цвяхнула батою, сіпнула за повід, причмокнула губами, вдарила ногами коня в боки, і він—зірвався, покis...

— Но-о!..

А вітер лоскотав скроні, перебирав волосся, грав на одноманітній тягучій ноті...

Понад луками завернула на шлях, знялася у слід курява, і помчала, а потім почала спускатися в яр, і лише біла хустина майорить, майорить...

— Їй тільки сімнадцять, говорить моя Марина. — Похитав головою Омелько, підняв із землі батіг, і пішов до борін. За ним пленталися хлопці, їхні очі перебирали травинки під ногами.

А Охрименко, вугруватий парубчак, що досі байдуже лежав на траві осторонь, піднявся, чвиркнув крізь зуби, запалив цигарку і смашно затягся.

— Хм... Диво яке. Полуда з очей ще не спала, а воно—бри-и-гади-ирі! Свині здібна пасти!

— А ти, мовчи,—проїдлив йому просто в обличчя бувший верхівець.— Ти повчися працювати в неї. Чуєш? Навчися так, як вона... О-о!..

— Я? . В неї?

І Охрименко міцно прикусив цигарку, зіщулює обличчя, і трошки перехилився, нечаче дослухався до сказаних юнаком утімливих слів.

ДНІПРОБУД

(Роман)

ЧАСТИНА ДРУГА

I

«Від станції до Кічкасу кілометрів
двадцять»...

— Не першинка!
Замість тріпаться—
Качай пішака.
Нум, Гедзь,
Веди навпростець!
...Кручі,
ями...
Голови—
не зломи!..

«Любив Женьку, любив Шурку—
Полюблю й Марусин стан.
Збудували ми Шатурку—
Збудуємо й Дніпрельстан!
Тіра—тіна—
Жизть маліна.
Збудуємо й Дніпрельстан!
...Кручі,
ями...
Голови—
не зломи!..

...
Три молодці.
Гігара в руці...
— Гей, ти!
Кудою до Кічкасу іти?
— Зразу—сюди ось...
Повернете—там он...
А опісля—прямо!—
..Кручі,
ями...
Голови—
не зломи!..

«Хто?
Ми?»
«Гей, житуха, ти к Володе
Ди с печалею не лезь

Зашибал деньгу в заводе—
Зашибать буду і здесь!
Тіра—тіна—
Жизть маліна.
Зашибать буду і здесь»
...Кручі,
ями...
Голови—
не зломи!..

«Хто?
Ми?»

...
Декому робота, а декому коники,
Хата нова, чи плужок...
Повагом ідуть сезонники
З кроку в крок...
А обабіч доріг... А обабіч ріки.
Минаючи берегів красу—
Партіями, парами—робітники
Щоденно, з-довкола—до Кічкасу.
Розмаїтий розмов зміст,
Хоч і кружляє в центрі праці.
Ось вони—

З різних міст,
Різних кваліфікацій...
Ось вози ті,
що крізь нетрі, ярі
прокладають шляхи,
вирівнюють гори...
Каменярі,

Бетонярі,
електромонтьори...
«... Любив Женьку, любив Шурку—
Полюблю й Марусин стан,
Збудували ми Шатурку—
Збудуємо й Дніпрельстан!
Тіра—тіна—
Жизть маліна.
Збудуємо й Дніпрельстан!».

На голоси дзвінки і різні,—
Здала до них— відгомін пісні.

«А так!

Збудуємо, мабуть!..»—

Вони на це...

і знову йдуть

Ідуть вслухатись у гул ріки
З усіх віддалень і боків Республіки.

II

Він вупиняється. Вулиці ріг...
Жде, чомусь, за ким той гурт проми-
ме.

Потім рішуче стає на поріг
І дістає портмоне.

На папірцеві-пляну трикут:

Ламані лінії...

Кряпок рядок...

Довкола поглянув:

— Нібито тут?

І рвійно шарпнув дзвінок.

На дзвін, на нервовий нерівний

стук—

Вийшов сам Крук.

«О!»

І пальці холодні стис.

«О!

Якою долею, містер Лис?»

— До вас, дорогий мій—із

Міст на провінцію схожих де в чім...

До вас, будувати соціалізм

і інші цікаві речі...—

— Чудово!

Ось тільки професію, щоб...

Лис запобігливо:

— Виконроб.

— А, з вашої ласки

Тим паче тепер...

За тиждень—та й...

мостовик інженер.

І усміхається.

Збоку, як сук—

Від цього спинаються щелеп окостя.

— Чудово, чудово!

повторює Крук

і до кімнати запрошує гостя.

І от:

Хоч мутні свої води

І гордо, і владно Дніпро іще ніс—

Береги оживали.

Стугоніли підводи.

Підвозили камінь.

Підвозили ліс.

Як виклик «Старому»

(Протестів, образи—

Не тамував його гнів)

Щупали дно водолази

З обох берегів,

Щоб зручно і певно,

Немов на лопатки

Лягли там ряжі перегатки.

«Качай!»

Над помостами, наскоро скутими,

Лунала команда щораз.

А Дніпро шаленів—

Корчуватими нуртами.

Безднею вод своїх—тряс.

Перші роботи проходили по

Лінії підготовчих інстанцій:

Будували: касарні, контору, депо...
електростанцію.

А там, де будівлі нові виростати

та зводиться мали—

З зорі до зорі.

Землі зрівнявши—

На ромби й квадрати

Розміряли інженери.

Підводили шлях—

Поміж круч і вибоїв

До скелі «Кохання».

До скелі «Дурної».

В пісок перетерши історію літ,

Щоб ліг під споруди їх дикий

граніт.

І от.

Хоч рельєфу перелярків, балок

Не змінено, та будівничих пісень

Вже чує початок

у штурмі грабарок

Вітрами і пилом овіяний день.

IV

Після тих пострілів Макс Гох
Місяців два не заходив у льох.
Та й зараз обрала тривоги млюсть.

А що як хтось бачив?

Як видасть хтось?

І як воно трапилось

(Думав не раз)?

Вдача у нього, здавалося, чесна...

Сума яких же кривавих образ

Руку до вбивства йому піднесла?

Та поряд думок тих—

тихі, ясні—

Як в туман оповивши свідомості

долі—

Мрії його—

Ті, що навіть ві сні

Не покидали ніколи,

Гойдались, пливли із дніпрових вод...

Од них, що ті струни, дзвонили

нерви.

Зразу крамничка...

А там і завод

Рибно-консервний...

І от революція!

Згинь ти провалом!

І на аркуш надій—тільки втрати

клякса.

Та цього не досить.

Та цього їм мало!

В податках,

В воді—утопити Макса!

Ну як не стріляти?

Ну як тут не бити їх?

Безштанків!

Гнобителів!

А, може, все трапилось не від

злоби—

А що на підпитку був тій добі?

Та ні! Як тепер він стоїть у льоху, а

Там «головний» той

зі шнуром, в снігу

Кругом ні душі.

Тільки хуга:

Угу-гу, Угу-гу!

І зість обкрутила, пойняла, здушила.

А! Хазяйнуєш!

Знайшлась батьківщина?

І довго сукав йому в щільну дулі.

А потім згадав—

Про нагана і кулі.

Та марно...

За все тільки страху млюсть

Та вічне:

«А що коли бачив хтось?»

А от заробітки, дай, боже, завжди ті.

Що маю їх нині...

(поміж дошок

тирсою й ряднами вкриті

стоять батареї пляшок).

Гох посміхається—

й звільна «зубровки»

Кладе до кешені дві сороковки.

І от та «зубровка» уже на столі.

«Хозяйко, чарок не затримуй!»

Кімната гойдається ув імлі

Цигаркового диму.

Попик скулавий, широкоротий

Розказує анекдоти:

«За кого молилися й що він вам
дасть?

Та, каже, молилась за вашу
власть.

А за царя ви молились теж?

А бабуня йому:

Авжеж!

І помагла та молитва віддана?

А помагла, каже, скинули ж
(ідола!..)

Від сміху ходить, як кажуть, ходарем

Атаман грабарів

—Артамон Бондарев:

—Хо-хо-хо-хо!

(А попик очима кліп, кліп...)

— Молодець!

Ну, й батя. Ну, й піп—

Бий тебе грець!

Хо-хо-хо-хо!

Діткнувшись дверей і шибок,

Сміх той поволі стихав у синцях

і знову—

дзвеніли чарки

Переповнені вінця.

Коли ж всі виходили,—

Змотану в кульку

Бондарев Гохові всунув писульку.

«Шість червінців. Уранці знов
буду,

Треба: Тризубові, Довбні,
Одулу».

... І тоді, розгрібаючи бруд.

Виліз на стіл «УНДЕРВУД»

І потяглась рука

За печаткою із п'ятака.

Потім—

незграбні пера вібрації

(Підписи тобто)

і вже у руці—

Готові для біржі праці

Три папірці.

Лямпу загашено.

Тиша.

Крок.

Гох заринає у пух подушок.

V

А ніч непомітно жила,

Бродила між ям і пнів—

Бромом тужавіла в жилах,

Засипала пісками снів...

І тоді у півні безгомоння,

До останньої в небі зорі

Наслухала марінь крізь соння.

Приспаних людських марінь.

У полоні партійних справ.

Секретар осередку Ніцин—

За ніч цю ві сні перебрав

По одинці—

прибулих за днів цих.

Ось підходить

(до столу нібито)

Водолаз, лєнінградець—Стрепетов.

Дивиться лагідно,

Але нараз—

Погляд його—опохмурів, вицвів.

— Товариш, Ніцин,

партії в нас

Не відчувається на виробництві.

Ніцин знітився:

Як то так?

Хотів було крикнути, але розм'як—

Уже бо пронизував зором

Ніцина—майстер Невзоров

— Вірно!

Бо що ж ми—оаза...

Маленька оаза вгорі,

а давно

Назріла потреба парт-водолазам

Пошупати дно!

— Ніякого дна!—

понизивши тон

Руками над ними тряс Артамов.

— Артіль моя—во!

Благодать одна!

Безпартійная—

Но сознательна!

Та марно...

Вже сотні гули за одно:

«Пошупати дно!

Щу-па-ти дно!

Негайно. Зараз рушати в ці

мандри!..»

І Ніцин не встиг повернутися, як

Затиснений до скафандри

Шубовестнув навznak...

Душно.

Здушений товщами вод

Захлинався. Кричав він доти,

Аж поки від цих пригод

Врятував

випадковий дружинин дотик.

І думками тоді

то згинався, то ріс...

Не маріння—реальні турботи:

«Чи зможе іти він у ногу із

Розмахом цієї роботи?..

Надхнення зростало. Тіснішим що

далі

Ставав навіть неба йому намет...

Заснув аж під ранок—Сазанов

Віталій—

Гідротехнік, поет.

Що правда—

всі пориви ті і думки

Не пощастило загнати в рядки.

Тож тільки почато два вірші

Та й ті захотілось скупіші.

«ВІТАЮ

О, Дніпро мій, як на папері
 Про все це тобі оповім?
 Вітаю! Історія двері—
 Тобі одчинила нові.
 Вітаю! Славуто наш гордий,
 Ти бачиш ту зоряну путь?
 Не запоріжці, не орди—
 То гідротехніки йдуть!
 Нижче:

клякси, крапки...
 і нового
 ось ці рядки:

«ПРИЙШЛА.

Прийшла і принесла листи.
 Та не листів я радість ношу,
 У мріях ношу... Чуєш ти?
 Тепер веселу листоношу.
 Закінчив ці вірші Сазанов ві сні
 То ж кінці обох не відомі мені.

Темно. Куші. Мов дорога не та.
 Раптом—відгомін жіночого зойку.
 Тиша ізнову...

Гриша вертав
 О дванадцятій вночі з посольку.
 Пробіг кілька кроків. Та збоку:
 «Стій!»

Руками уп'явся у руку гарячу
 «Гриша?
 — Да ладно, хоть парень ти свій
 Но сцедова заворачуй!»
 Греша шарпнувся
 — У чому тут справа?—

Перегаром горілки війнуло:
 «Не лізь!»

І штани заправляючи, п'яний Варава
 Фінку над ним заніс.
 Півколом над ровом нахилені в'їти,
 Обабіч душ п'ять...

А внизу, у ногах...

Жахну ту картину коли помітив,
 Якийсь невимовний обдав його жах.
 Вразили найбільше оголені ноги—
 Безвільно розкинені зверх трави...
 Підвівся останній,

Платок малиновий,
 Що ним була зв'язана,
 стяг з голови...

«Скажеш,—

уб'ємо!

Амба,

Пропав!..

Катись, щоби трупом не ліг ти!
 Гриша безвільно назад одступав,
 Аж поки пустився бігти.
 Приліг за кущами...

Згинаючи стана
 За кілька хвилин—
 Божевільно... Бігцем...

(Аж крикнув, впізнавши знайоме
 лице)

Повз нього пробігла Уляна.
 Крадькома, механічно прийшовши в
 барак,

Упав, як підтятий:

Спустошеність,

Тиша...

Та сон не приходив—

його і ознак

В цю ніч не помітив Гриша.

А ранок раптово в імлу темно-сігзу
 Громом ввірвався—обдавши в кутках.
 Копнувши із боку,
 Підкинувши знизу—
 — Бах!—

Кічкас здригнувся.

Зором очей

Припав до туману,

повис на шибках

... Що в них—

тривога, радість—ачей

Лише недоречний страх?

— Бах!—

І вже раз-за-разом на берегах

Луна оддавала заглушливе:

— Г-ах.

— Г-ах.

— Г-ах.

Кічкас здригнувся.

Зором очей

Припав до туману,

Повис на шибках.

... Що в них

прокльони, надії-ачей

Лише, недоречний страх?

Ба хі

Г-ах.

Г-ах.

Вітер волосся на скроні, на лоб—

Очі просвічують іскрами току.

Гурин чомусь пригадав Перекоп,

Ранок, як цей ось...

і постріли збоку.

Шанці. Суглоби. Труп. Багнети.

А там—батарей,

А там —кулемети...

— Чота, за мною!—

І раптом над нею

Рвонуло,

Змішало,

зрівняло з землею

— Чота, за мною!—

Вдарило вдруге.

І тільки:

Гойдалися огненні дуги

Та кров, не шкодуючи свого тепла,

Рівно йому за шинелю текла.

Але непорушно по лінії бою—

Лунало незламне:

— Чота, за мною!—

А ввечері звістка—дорогша життя:

«Над Перекопом—червоний стяг!»

Гурин стояв не одводячи зору

Від тії затоки

на зломі ріки,

Де брилами скелі кидало вгору,

Рвало в боки.

Теж «Перекоп». Та готові до бою.

І рвійно ізнов, як в далекі ті дні.

Хотілося крикнути:

— Чота, за мною!—

Хотілося руху,

Хотілось борні.

Щоб зразу

З наказу—

Узятим у бран

Між нуртів і скель цих—

Постав Дніпрельстан!

Здовкола підходили—рівно, врозбрід.

Тяглися грабарки в лінію ломану...

Ранок дзвенів уже від—

Вибухів

кроків,

і гомону.

«Значить почали всурийоз!»

На скелі рукою:

«Ач як гризуть їх!»

Кричав тугоплечий матрос

До присутніх.

Струнко. Вслухаючись в цей

перегук.

До гурту підходив Крук.

Гурину:

— Тут уже? Встали ви раніше...

І раптом замовк, одступаючи в бік.

Без картуза, насупроти біг,

З фотоапаратом Сазанов.

Поволі світлішав схід.

Розсіював муть—це рожевим фарбо-
вану...

А ранок дзвенів уже від:

вибухів,

кроків

і гомону.

ГАРТОВАНА ЛІРИКА

Хочу я процеси гартування
Внести в римовані рядки,
Щоб слова не вперше, не востаннє,—
До роботи звали, мов гудки.
Щоб зростав' жадобі до роботи,
Щоб горів і не згорав би я,
Щоб дзвеніла на високій ноті,
Робітнича молодість моя!

Я раніше х'тів відбити ритми
Гартування,

як воно іде.

А тепер «слона я не примітив»
Хочу я сказати про людей:

Люди—це:

Гайдай, Мишко завзятий,
Шелін, низько зігнутий (літа ж!)
... Хоче він п'яничкою здаватись,
Дядя Яша (в табелях—Літаш).
Хоче він здаватися, та марно,
Бо не п'є —

За це і не гуди.

Він зразковий

цеховий

ударник,

Бойовий майстерний бригадир.

Сім годин—

обценьки в пружні руки;

Три години —

ще не миє рук.

Дядю Яшо!—

Скільки го науки

Я зазнав, найкращої з наук?

Я прийшов—згадайте—безпорадний,

Я душив за шийку молоток.

А тепер, товаришу бригадний,

Рапортую:

— Вивчився у строк!

Тридцять п'ять йому.

І моці повний,
І до праці лине кожний нерв.
Він анкету партії заповнить.
Хоч іще вагається тепер.

Я тепер міркую (як не дивно).
Чи пускати вірш у дальню путь?
Може статись,—патос мій наївний
Фальшем

і невмілістю назвуть.

Це нічого.

Вперше ж,
не востаннє
Шиковав слова свої

в полки.

Щоб ударний запал—гартування—
Внести

у гартовані рядки.

Хелсон. 1932 р.

Прискорено розгорнути творчу дискусію й творчу диференціацію письменницьких сил—такє одне з першочергових завдань ВУСП і „Молодіяка“

ЕЛЕКТРОЗВАРНИК

Сонце, наче жук поповз,
І день сьогодні гарний—

.....
Ось моє депо,

Мій цех електрозварний.
По кабелі дзюрчить
Енергії струна;
Я рубильника включив
І сів варить клина.

Тріщить вогонь веселий,
Сліпить і ріже очі,
Доріжку собі стелить,
Танцює і лоскоче...

Тече метал струмочком,
Держак по клину водить;
Металеву сорочку
Латаю електродом...

А за вікном весна, май...
Ірже степовий кінь;
Гудить моя динама
Під небо-юний дзвін.

Портрет Василя Блакитного

З. ТОЛКАЧОВ (1922) Р.

